

45
LISINSKI
1973-2018
ZA SVA VREMENA

LISINSKI
SUBOTOM
UVIJEK
LISINSKI
NEPROCJENJIV DOŽIVLJAJ!
18/19

ORKESTAR DOBA
PROSVJETITELJSTVA
sir **ANDRÁS SCHIFF**
dirigent i pijanist

Subota, 16. ožujka 2019. u 19:30
Koncertna dvorana Vatroslava Lisinskog

Robert Schumann

Konzertstück za četiri roga i orkestar u F-duru, op. 86

Lebhaft - Sehr lebhaft

Romanze. Ziemlich langsam, doch nicht schleppend

Sehr lebhaft, mit grossen Ausdruck

Solisti:

Roger Montgomery

Martin Lawrence

Gavin Edwards

David Bentley

Robert Schumann

Četvrta simfonija u d-molu, op. 120

Ziemlich langsam - Lebhaft

Romanze: Ziemlich langsam

Scherzo: Lebhaft

Langsam: Lebhaft

Johannes Brahms

Prvi koncert za glasovir i orkestar u d-molu, op. 15

Maestoso

Adagio

Rondo: Allegro non troppo

Nakon koncerta s umjetnicima razgovara Gordana Krpan.

sir ANDRÁS SCHIFF

Jedan od najuglednijih glazbenika današnjice, pijanist i dirigent **sir András Schiff** rođen je u Budimpešti 1953. godine. Glasovir je studirao na Akademiji *Franz Liszt*, gdje su mu profesori bili Pál Kadosa, György Kurtág i Ferenc Rados, a usavršavao se kod Georgea Malcolma u Londonu. Pozornost šire glazbene javnosti privukao je osvajanjem četvrte nagrade na Natjecanju *Čajkovski* u Moskvi 1974. te treće nagrade na pijanističkom natjecanju u Leedsu 1975. godine. Iz Mađarske je emigrirao 1979. Danas surađuje s vodećim svjetskim orkestrima i dirigentima, održava solističke recitale, dirigira te nastupa u dvostrukoj ulozi solista i dirigenta.

Od 2004. sir András Schiff izveo je sve Beethovenove glasovirske sonate u više od 20 svjetskih gradova, uključujući Zürich, gdje je izvedba snimljena za ECM. Ostale snimke ostvarene za tu diskografsku kuću obuhvaćaju recitale s djelima Schuberta, Schumanna i Janáčeka te *Partite*, *Goldberg varijacije* i *Dobro ugođeni glasovir* Johanna Sebastiana Bacha.

Posljednjih godina Schiffove izvedbe Bachovih djela vrhunac su bogatih glazbenih događanja na uglednom festivalu BBC Proms. Redovito gostuje na festivalima u Verbieru, Salzburgu i Baden-Badenu, nastupa u glasovitim dvoranama Wigmore Hall, Musikverein i Philharmonie de Paris, održava turneje po Sjevernoj Americi i Aziji te vodi festival u Teatru Olimpico u Vicenzi. Taj talijanski grad dom je komornog ansambla Capella Andrea Barca, koji je osnovao godine 1999. u suradnji s prijateljima – vrhunskim solistima i komornim glazbenicima iz cijeloga svijeta. Zajedno su nastupali u Carnegie Hallu, na Festivalu u Luzernu te Salzburškim Mozartovim tjednima, a u planu je azijska turneja i izvedba Bachovih koncerata za glazbala s tipkama diljem Europe.

Sir András Schiff također često surađuje s Europskim komornim orkestrom, Budimpeštanskim festivalskim orkestrom te Orkestrom doba prosvjetiteljstva, uz koji od 2018. nastupa kao pridruženi umjetnik, svirajući na povijesnim glasovirima. Ustrajno podupire nove talente, ponajprije u projektu *Building Bridges (Gradimo mostove)* unutar kojega osigurava koncertne nastupe mladim nadarenim umjetnicima iz cijeloga svijeta. Bavi se i pedagoškim radom – predaje na akademijama Barenboim-Said i Kronberg, često daje satove te održava majstorske tečajeve. Godine 2017. nakladnik Bärenreiter i Henschel objavio je knjigu *Music Comes from Silence (Glazba dolazi iz tišine)* koja sadržava Schiffove eseje i razgovore sa švicarskim novinarom Martinom Meyerom.

Sir András Schiff dobitnik je mnogobrojnih priznanja, među kojima izdvajamo: Zlatnu medalju Fondacije Mozarteum (2012.), Veliki križ za zasluge sa zvijezdom Savezne Republike Njemačke (2012.), Zlatnu medalju Kraljevskog filharmonijskog društva (2013.), Viteštvo za zasluge na području glazbe (2014.) te počasni doktorat koji dodjeljuje Royal College of Music (2018.). András Schiff svira na glasoviru njemačkog majstora Juliusa Blüthnera, izgrađenom u Leipzigu 1856. godine.

ORKESTAR DOBA PROSVJETITELJSTVA

6

Godine 1986. radoznala skupina entuzijastičnih londonskih glazbenika odlučila je preispitati neobičnu instituciju koju zovemo orkestrom i pronaći odgovore na neka temeljna pitanja, ne držeći se pritom uobičajenih pravila. Izabrali jednog dirigenta za vođenje orkestra? Ni slučajno. Specijalizirati se za izvođenje glazbe određenog razdoblja? Preograničavajuće. Potpuno usavršiti izvedbu jednog djela pa onda početi s drugim? Odviše tromo. Tako je nastao **Orkestar doba prosvjetiteljstva**. Kad se taj specifični ansambl opredijelio za izvođenje glazbe na povijesnim glazbalima, članovi su sami sebi obećali: nastaviti će propitivati, usvajati i otkrivati svu glazbu koja ih okružuje, dokle god sviraju. Povijesna glazbala postala su tek jedan element u njihovu traganju za autentičnošću. Barokna glazba i glazba bečke klasike samo je dio njihova repertoara. Svaki put kad

glazbena javnost pomisli da zna što može od njih očekivati, Orkestar doba prosvjetiteljstva uspijeva je iznenaditi, bilo izvedbom Berliozove *Fantastične simfonije*, bilo Bachovih djela bez dirigenta.

Početak je bio pravo čudo. Ideja i talenata bilo je mnogo, ali ne i novca. No Orkestar je preživio jednu godinu, zatim dvije, a onda i pet. Sjajnim snimkama privukli su odlične dirigente. Počeli su putovati diljem Europe. Postali su rezidencijalni glazbenici centra Southbank i Opernog festivala u Glyndebourneu. Napredovali su.

Zatim je uslijedio pravi izazov. Glazbenici okupljeni u ansamblu bili su ekscentrični idealisti i odlučili su to i ostati. U komercijalnom svijetu glazbene industrije, Orkestar doba prosvjetiteljstva nastavio je vlastitim putem. Bili su dobro organizirani, ali su nastavili eksperimentirati. Zadržali su smjernice kojima su vođeni od osnutka, ali su ostali otvoreni za nove ideje. Nastavili su istraživati područje izvedbe, pristup probama te stil i tehniku sviranja. S još većom odlučnošću tragali su za pravim repertoarom, primjerenim glazbalima i povijesno utemeljenom pristupu izvedbi. Ostali su dosljedni idejama od kojih su počeli.

7

Takvim pristupom utjecali su na svoju okolinu i potaknuli neke promjene u svijetu klasične glazbe. Bili su izazov uglednim partnerima s kojima su surađivali, motivirajući ih da u toj suradnji daju sve od sebe. Simfonijski i operni orkestri tražili su njihove savjete. Postojeći ansambli koji su svirali na povijesnim glazbalima počeli su mijenjati dirigente i repertoar, a novi su se osnivali diljem Europe i Amerike. Tako je priča nastavljena, slijedeći još monumentalniju viziju. Ciklus *Night Shift (Noćna smjena)* redefinirao je koncertne parametre. Londonski Kings Place njihova je baza koja ih potiče na daljnju kreativnost, pa nastaju ciklusi *Bach; Universe and Everything (Svemir i sve); Sunday Morning (Nedjeljno jutro)* uz sudjelovanje uglednih znanstvenika. Godine 2017. počeo je ciklus naslovljen *Six Chapters of Enlightenment (Šest poglavlja prosvjetiteljstva)*, šest iznimnih sezona istraživanja glazbe, znanosti i filozofije zlatnog doba prosvjetiteljstva po kojem je Orkestar nazvan.

Iza svega stoje iznimni ljudi. U svojim počecima Orkestar je s puno povjerenja slijedio zamisli tada mladog dirigenta Simona Rattlea, s kojim još uvijek surađuje. Iván Fischer, vizionar koji je s tek osnovanim orkestrom ostvario neke od svojih najosebujnijih ideja, i dalje sudjeluje u tom izazovu. Mark Elder predano se brine o boji i zvuku Orkestra. Vladimir Jurowski koji vrsnom dirigentskom tehnikom neprestano teži kreativnom napretku, ostvario je neke od najzačudnijih izvedbi. Posljednjih godina Orkestar je laboratorij Johna Butta koji neumorno eksperimentira s Bachovom glazbom i iznimnim glasovirskim zvukom sir Andrása Schiffa. Sva šestorica nose titulu *Principal Artist* (umjetnički voditelj).

Neki su članovi Orkestra prisutni još od hrabrih prvih dana, a neki su došli poslije. No svi su predani i gorljivi kao i na početku. Zaslužuju i veće poštovanje, jer su nastavili s propitivanjem. Ponosni su što se kreću izvan okvira i ne bi željeli da bude drugačije.

ORKESTAR DOBA PROSVJETELJSTVA

William Christie, ravnatelj emeritus

sir Roger Norrington, ravnatelj emeritus

John Butt, umjetnički voditelj

sir Mark Elder, umjetnički voditelj

Iván Fischer, umjetnički voditelj

Vladimir Jurowski, umjetnički voditelj

sir Simon Rattle, umjetnički voditelj

sir András Schiff, umjetnički voditelj / glasovir

VIOLINE

Kati Debretzeni, vođa dionice

Aisslinn Nosky

Ken Aiso

Leonie Curtin

Debbie Diamond

Christiane Eidsten Dahl

Alice Evans

Dominika Feher

Jane Gordon

Rachel Isserlis

Julia Kuhn

Roy Mowatt

Andrew Roberts

Stephen Rouse

Beatrice Scaldini

Jayne Spencer

Kinga Ujszaszi

Lucy Waterhouse

VIOLE

Benedikt Schneider

Nicholas Logie

Martin Kelly

Annette Isserlis

Katie Heller

Marina Ascherson

VIOLONČELA

Luise Buchberger

Catherine Rimer

Andrew Skidmore

Helen Verney

Ruth Alford

Eric de Wit

KONTRABASI

Jan Zahourek

Cecelia Bruggemeyer

Christine Sticher

Markus van Horn

FLAUTE

Lisa Beznosiuk

Katy Bircher

Neil McLaren

OBOE

Daniel Bates

Leo Duarte

KLARINETI

Antony Pay

Katherine Spencer

FAGOTI

Meyrick Alexander

Helen Storey

ROGOVI

Roger Montgomery

Martin Lawrence

Gavin Edwards

David Bentley

Ursula Paludan Monberg

Nicholas Benz

TRUBE

David Blackadder

Phillip Bainbridge

TROMBONI

Philip Dale

Martyn Sanderson

Andy Lester

TIMPANI

Adrian Bending

UPRAVA ORKESTRA DOBA PROSVJETITELJSTVA

glavni direktor

Crispin Woodhead

voditeljica orkestra

Philippa Brownsword

voditelj projekata

Jo Perry

direktorica za razvoj

Emily Stubbs

direktor financija i poslovanja

Ivan Rockey

direktorica za obrazovanje

Cherry Forbes

direktor marketinga i razvoja publike

John Holmes

direktorica za odnose s javnošću

Katy Bell

voditelj međunarodnih gostovanja:

Askonas Holt Ltd

glavni direktor

Donagh Collins

voditelj gostovanja i projekata

Sergio Porto Bargiela

viša voditeljica projekata

Suzanne Doyle

administratorica projekata

Esther Killisch

Kornist **Roger Montgomery** studirao je na Sveučilištu u Yorku te na Visokoj školi za glazbu i dramu Guildhall u Londonu, u razredu Anthonyja Halsteada. Posebno ga zanima suvremena glazba i sviranje na povijesnim glazbalima, pa često surađuje s mnogim vodećim ansamblima za oba područja, a uz to je i član Orkestra Kraljevske opere. Kao solist nastupa u Velikoj Britaniji, Europi i Australiji. Često izvodi Weberov *Concertino* na prirodnom rogu, što je uživo prenosio i Finski radio, a Schumannov *Konzertstück* za četiri roga i orkestar svirao je među inim u Centru Barbican u Londonu, Centru Lincoln u New Yorku te u Parizu. Djelo je snimio za diskografsku kuću Deutsche Grammophon. Uz Orkestar doba prosvjetiteljstva, Schumannovu je skladbu izvodio diljem Velike Britanije i Europe te je snimio za BBC. Često nastupa kao komorni glazbenik u najrazličitijim komornim sastavima; bilježi oko 50 izvedbi Ligetijeva *Trija za violinu, rog i glasovir*. Njegove izvedbe Mozartovih koncerata za rog i orkestar s Orkestrom doba prosvjetiteljstva objavljene u izdanju diskografske kuće Signum Classics dobile su izvrsne kritike, a BBC Radio 3 proglasio je tu snimku najboljom izvedbom na povijesnim glazbalima u svojoj fonoteci. Roger Montgomery predaje rog na konzervatoriju Trinity Laban, Kraljevskoj glazbenoj akademiji i Visokoj školi za glazbu i dramu Guildhall. Od 2009. do 2012. bio je predsjednik Britanskog društva kornista.

Martin Lawrence je drugi kornist u Orkestru doba prosvjetiteljstva od 1995. godine. Odrastao je u Cumbriji, ali je studirao fiziku na Sveučilištu u Yorku. Osim s Orkestrom doba prosvjetiteljstva, redovito nastupa s ansamblom The English Concert te s Revolucionarnim i romantičnim orkestrom, a svake sezone sve su češći njegovi inozemni nastupi s uglednim ansamblima kao što su Il Giardino Armonico, Dresdenski festivalski orkestar, Concerto Copenhagen te Australijski komorni orkestar. Trenutačno priprema doktorat s područja psihološke pripreme javnog nastupa na Visokoj školi za

glazbu i dramu Guildhall. Uz to, kvalificirani je maser. Njegova je supruga violinistica Joanna Lawrence i imaju dvoje djece (koja se, naravno, bave glazbom).

Gavin Edwards studirao je rog u razredu Anthonyja Chidella i klasični rog u razredu Anthonyja Halsteada na Visokoj školi za glazbu i dramu Guildhall. Poslije diplome postao je prvi kornist Simfonijskog orkestra s Tenerifa. Nakon povratka u Englesku, pridružio se ansamblu The Hanover Band i sudjelovao u snimanju Beethovenovih, Schubertovih i Haydnovih simfonija. Otada često surađuje s ansamblima specijaliziranim za povijesno obaviještene izvedbe, ponajviše sa sir Johnom Eliotom Gardinerom te s Engleskim baroknim solistima i Orkestrom doba prosvjetiteljstva.

David Bentley studirao je rog na Visokoj školi za glazbu i dramu Guildhall, u razredu Anthonyja Halsteada i Anthonyja Chidella. Nastupao je i snimao sa svim vodećim britanskim ansamblima koji sviraju na povijesnim glazbalima, a od 1997. član je ansambala Academy of Ancient Music i The Hanover Band. Godine 2013. snimio je Bachov *Božićni oratorij* s Orkestrom doba prosvjetiteljstva i Stephenom Laytonom, a Bachov *Prvi brandenburški koncert* snimio je s ansamblima Florilegium, Akademijom za staru glazbu i Engleskim baroknim solistima. Kao svirač suvremenog roga također je nastupio s nizom uglednih orkestara, kao što su Orkestar Kraljevske opere, Engleski nacionalni operni orkestar, Simfonijski orkestar BBC-a, Kraljevski filharmonijski orkestar, London Sinfonietta i Škotski komorni orkestar. Suradivao je i s Kraljevskim nacionalnim teatrom u mnogim produkcijama na West Endu. David Bentley živi u St. Albansu, predaje rog na lokalnoj glazbenoj školi, kao i na Visokoj školi za glazbu Guildhall te na Konzervatoriju u Birminghamu.

Robert Schumann (1810. - 1856.) svojim je životom i stvaralaštvom te svojom umjetničkom biti utjelovio ideju romantizma u glazbi, odnosno romantičnog skladatelja. Živeći u vječnom raskoraku između stvarnosti i mašte, depresija i uzleta nadahnuća, svojim je skladbama osvajao nove prostore slobode, strastveno se borio protiv dekorativnosti i površnosti, nepogrešivo izražavajući emociju trenutka, čar melankolije, prenoseći glazbom najsuptilnije osjećaje i drhtaje čovjekove nutrine. Romantični umjetnici teže povezivanju različitih rodova umjetnosti, posebice glazbe i književnosti, odnosno glazbe i poezije. Upravo u solo pjesmama, u antologijskim ciklusima *Liederkreis*, *Dichterliebe*, *Frauenliebe und Leben*, Schumann ostvaruje potpuno jedinstvo tona i riječi kojem su romantičari težili kao vrhunskom cilju. Nije to bilo slučajno, jer su književnost i glazba bile najsnažnije silnice koje su oblikovale duh i karakter mladog Roberta Schumanna. Odrastao je u Zwickauu u obitelji izdavača i prodavača knjiga pa su mu knjige i glasovir zaokupljali misli od najranijih dana. Nevoljko je studirao pravo u Leipzigu i Heidelbergu, ali je s puno žara proučavao djela Bacha i Beethovena te odlazio na satove kod uglednog leipziškog glasovirskog pedagoga Friedricha Wiecka (oca njegove buduće supruge Clare). Snove o pijanističkoj karijeri morao je napustiti poslije trajne ozljede ruke koju je uzrokovao agresivnim metodama vježbanja u želji da poveća pokretljivost četvrtog prsta. Stasao je u iznimnog skladatelja i pronicava glazbenog pisca. Godine 1834. pokrenuo je časopis *Neue Zeitschrift für Musik*. Oštro napadajući prevlast salonske glazbe i ispraznog virtuoziteta koji kvari ukus publike, te znalački prepoznavajući djela istinskih glazbenih vrijednosti (poput Beethovenovih, Schubertovih, Chopinovih ili Berliozovih), Schumann je profilirao časopis u pravo žarište naprednih glazbenih ideja.

Najplodnije, a kako je sam isticao, i najsretnije razdoblje njegova života bile su prve godine braka s Clarom Wieck (Schumann) koja mu je kao vrsna pijanistica i skladateljica bila velika potpora i nadahnuće. No Schumann je bio lošega zdravlja, patio je od depresija, nesanic i živčane rastrojenosti. Poslije pokušaja samoubojstva, posljednje godine života proveo je u sanatoriju pokraj Bonna, gdje je umro u dobi od samo 46 godina.

Glazbeni svijet Roberta Schumanna izvire iz glasovirskog sloga. Svoj je prepoznatljiv stil potpuno razvio još u ranim skladbama povjerenim (do opusa 23, odnosno do 1840. godine) isključivo glasoviru. Uz glasovirske minijature, u središtu njegova skladateljskog interesa trajno su bile i solo pjesme (*lied*) pa je na tim područjima ostvario vrhunske rezultate, djela puna novih ideja, romantičnog nadahnuća i poetskoga duha. Postupno je širio krug svojega skladateljskog iskaza na komornu, simfonijsku i scensku glazbu.

Konzertstück za četiri roga i orkestar u F-duru, op. 86 jedno je od Schumannovih s nepravom zanemarenih djela koje se rijetko izvodi. Možda je razlog tome činjenica što skladba zahtijeva ne jednog, nego četiri vrsna svirača tog temperamentnog glazbala. Djelo je nastalo na vrhuncu Schumannova stvaralaštva, 1849., u godini koju je nazivao „svojom najplodnijom godinom“, što je uistinu i bila, uz 1840., koju često nazivaju Schumannovom „godinom solo pjesme“. *Konzertstück* je izvorno pisan za glasovir i orkestar, no inačica za četiri roga i orkestar daje neku vizionarsku dimenziju toj briljantnoj romantičnoj skladbi. Praizvedena je u Leipzigu 25. veljače 1850. Djelo je Schumann mogao nazvati *Koncert* (a ne *Koncertni stavak*) jer sadržava tri stavka (brzi-polagani-brzi). No stavci su relativno kratki i tematski povezani, što govori u prilog odabranom naslovu. Solističke dionice pisane su za rogove s ventilima; to su bila tada nova glazbala koja su se razvila u prvim desetljećima 19. stoljeća, dok su u orkestru zastupljena dva prirodna roga. Schumann je volio rog i dobro je razumio prirodu toga glazbala. Iste je godine skladao *Andante i varijacije za rog, dva violončela i dva glasovira* op. 46 te *Adagio i allegro za rog i glasovir*, op. 70 - majstorska i nadahnuta djela koja uz *Konzertstück* čine vrhunce romantične kornističke literature.

Dva orkestralna akorda uvode nas u zvuk kornističkog kvarteta na početku *Koncertnog stavka*, čiji je prvi stavak oblikovan u sonatnoj formi. Blistavost zvuka solističkih glazbala stavku daje svečan, uzbudljiv karakter, kojem orkestar pridonosi koherentnim slogom, zvukom timpana, te vještom kombinacijom drvenih puhača i rogova solo. Drugi stavak, *Romanca*, otkriva neočekivano nježnu i melodioznu prirodu rogova koji nastavljaju temu započetu u dionicama oboa i violončela. Lirsko ozračje izbija iz homofone melodije koralnog prizvuka koju u središnjem dijelu stavka naizmjenice izvode gudači i rogovci. Treći se stavak nastavlja bez stanke i vraća nas u blistavo, energično raspoloženje s početka djela. Mnoštvom virtuoznih pasaža rogovci se nadmeću međusobno i s orkestrom, naposljetku se združujući u moćnom zvuku svečane kode.

Skladanju simfonija Schumanna je zasigurno privukao bogat glazbeni život Leipziga, odnosno vrstan Gewandhaus orkestar koji je pod vodstvom Felixa Mendelssohna izvodio pomno odabrana djela, zatim snažna suprugina potpora i vjera u snagu njegova nadahnuća, kao i činjenica da je za boravka u Beču potkraj tridesetih godina 19. stoljeća u Schubertovoj ostavštini pronašao dotad nepoznat rukopis *Velike simfonije u C-duru*. Samo nekoliko mjeseci poslije *Velika simfonija* izvedena je u Leipzigu pod Mendelssohnovim vodstvom, a dvije godine nakon toga (1841.) Mendelssohn je predstavio i Schumannovu *Prvu simfoniju*.

Iako nadahnut Schubertovim djelom, Beethoven je Schumannu bio uzor na području orkestralnog stvaralaštva, odnosno simfonija, koje je stvarao u skladu sa zasadama bečke klasike. Poslije dviju nedovršenih simfonija čije je partiture uništio, Schumann je skladao niz od četiri simfonije od 1841. do 1851. godine. Sve nose snažan biljeg skladateljeva unutarnjeg

života, mnoštvo emocija i duševnih raspoloženja kojima je bio sklon u doba njihova nastajanja. Stoga *Prva*, a djelomice i *Četvrta simfonija*, nastale u prvim godinama braka, odišu vedrinom i radošću. *Treća* (s podnaslovom *Rajnska*) skladateljeva je himna prirodi i očaravajućem rajnskom pejzažu koji je upijao za boravka u Düsseldorfu. Za razliku od njih, *Druga simfonija* puna je potresne dramatike uzrokovane skladateljevom borbom s uznapredovalom živčanom rastrojenošću. Sve simfonije oblikovane su unutar klasične četverostavačne formalne strukture (osim *Treće* kojoj je dodan jedan programni stavak), no njihova unutarnja glazbena građa upućuje na udaljavanje od naslijeđenog modela. Tematska građa pretežito je lirska, zanemareno je tematsko kontrastiranje, a cijeli glazbeni razvoj teži postizanju jedinstvene cjeline. Posljednja među njima (op. 120) u prvoj je inačici nastala godine 1841. (neposredno poslije prve *Proljećne* simfonije), ali ju je poslije praizvedbe u Leipzigu, pod vodstvom Ferdinanda Davida, skladatelj preradio, pa je zbog činjenice da je svoj konačni oblik dobila tek 1851. godine, nazvana *Četvrtom simfonijom*. Schumann nije dopustio objavljivanje prve inačice djela, no Johannes Brahms objavio je osamdesetih godina 19. stoljeća tu verziju unatoč prosvjedima Clara Schumann.

Kad se poslije stanke od deset godina Schumann vratio toj partituri, izmijenio je neke detalje, pojednostavnio je glazbu na nekoliko mjesta, preradio prijelaze na drugi i četvrti stavak te prilično izmijenio i obogatio orkestraciju. Vizionarsku shemu djela naglasio je povezivanjem stavaka u jednu cjelinu, što je djelu dodalo još tenzije. Četiri stavka povezana su ne samo načinom izvođenja nego i zajedničkim glazbenim materijalom. U razdoblju nastajanja djela, Schumann ga je s razlogom nazivao *Simfonijska fantazija*. Tri motiva čine okosnicu skladbe – valovita melodija kojom simfonija počinje, prva tema ulomka *Lebhaft* te figura slična fanfarama koju u prvom stavku izvode drveni puhači uz pratnju limenih puhača i timpana. Prvom izvedbom nove inačice *Četvrte simfonije* dirigirao je Robert Schumann u Düsseldorfu 15. svibnja 1853. Bio je to jedan od posljednjih velikih uspjeha koje je skladatelj doživio.

Johannes Brahms (1833. – 1897.) svojim je opusom povezoao tradiciju Prve i Druge bečke škole, pri čemu mu je važno uporište i nadahnuće bilo upravo stvaralaštvo Roberta Schumanna. Potonji se pak zdušno i s puno entuzijazma zalagao za promicanje i priznanje 23 godine mlađega kolege. Brahms je Roberta i Claru Schumann upoznao kao dvadesetogodišnjak u Düsseldorfu 1853. i oboje supružnika uvelike je utjecalo na razvoj mladog umjetnika. U pismu Brahmsovu ocu, Robert Schumann Johannes naziva „miljenikom muza“, a u članku naslovljenom „Novi putovi“, objavljenom u časopisu *Neue Zeitschrift für Musik*, predstavlja ga glazbenoj javnosti uz osvrt na

njegovo skladateljsko i pijanističko umijeće, nazvavši ga „zanosnim predstavnikom nove generacije“. Duboko poštovanje bilo je obostrano, baš kao i u odnosu s Clarom, najvećom pijanisticom toga vremena i samozatajnom skladateljicom, koja je Brahmsa nadahnjivala i hrabrila, promicala njegova djela, pa i nastupala s njim, izvodeći djela za glasovir četveroručno. Robert je umro samo tri godine poslije njihova prvog susreta, a Clara je ostala Brahmsova srodna duša, smatrajući ga istinskim umjetnikom i iskrenim prijateljem, posebice u teškom razdoblju gubitka supruga i brige u podizanju njihovo sedmero djece.

Johannes Brahms rođen je u Hamburgu u skromnoj obitelji kontrabasista u gradskom orkestru. Još je u dječjačkoj dobi prepoznat njegov izniman talent, pa mu je osigurana glazbena poduka. S deset godina je prvi put javno nastupio kao pijanist. No za studij glazbe nije bilo novca, a ni vremena. Zbog teških obiteljskih materijalnih prilika već je s 14 godina Brahms znatno dopunjavao očevu zaradu, svirajući po kazalištima i lokalima, davanjem privatnih satova i aranžiranjem skladbi zabavnog žanra. U tim važnim formativnim godinama razvijao se ponajviše kao samouk uz stalnu izvedbenu praksu. Brahmsovo hamburško razdoblje završava 1853., kad s violinistom Eduardom Reményijem odlazi na turneju po južnoj Saskoj i upoznaje najveće glazbenike onoga doba – uz već spomenute Roberta i Claru Schumann, među njima su glasoviti violinist Joseph Joachim (s kojim je poslije surađivao skladajući djela za violinu) te Franz Liszt. Idućih desetak godina Brahms je živio u nekoliko njemačkih gradova (Düsseldorfu, Detmoldu, Göttingenu, Hamburgu), a 1862. nastanio se u Beču u kojem je ostao do smrti. Beč mu je, poslije dugog i nemirnog razdoblja ispunjenog mnoštvom nastupa i skladanjem, donio materijalnu sigurnost i pružio poticajno okruženje. Neko je vrijeme radio kao ravnatelj Bečkog pjevačkog društva, no taj je posao napustio i nastavio živjeti kao slobodni umjetnik posvećen skladateljskom radu, nastupajući ponajviše kao izvođač vlastitih skladbi. Iz onodobnih zapisa doznajemo o sukobu glazbenog kruga okupljenog oko Brahmsa i onog koji se oformio oko Wagnera, o dubokoj podijeljenosti njihovih stavova i međusobnom napadanju u javnosti, ponajviše preko dnevnog tiska. Danas je jasno da izravne konkurencije između Brahmsa i Wagnera nije moglo biti, jer je Wagner karijeru ostvario ponajprije na području opere, kojom se Brahms kao komorni i orkestralni skladatelj nikad nije bavio. No klice sukoba potječu vjerojatno iz različitih estetskih načela dvojice snažnih umjetnika koji su obilježili romantičnu epohu. Brahms je stalni poticaj i izazov nalazio u glazbenoj prošlosti, ponajprije u djelima Bacha i Beethovena, a Wagner je budućnost glazbe vidio u novim formama, u scenskoj glazbi i orkestralnim djelima po uzoru na Lisztove simfonijske pjesme. Brahms je ostao dosljedan svojim načelima, za njega su naslijeđeni oblici komorne i simfonijske glazbe fenomeni puni životnosti kojima je podario novi sjaj.

Prvi koncert za glasovir i orkestar u d-molu, op. 15 prvo je Brahmsovo orkestralno djelo. Radio je na njemu gotovo pet godina, od 1854. do 1858., između svoje 20. i 25. godine, u vremenu skladateljskog

traganja, otkrivanja novih mogućnosti i osvajanja novih prostora. Do tada je pisao samo glasovirska i komorna djela. Kao skladatelj stasao je kasno; prvu simfoniju skladao je tek dvadesetak godina poslije (1876.), a drugi (i posljednji) glasovirski koncert dovršio je 1881. godine. *Prvi koncert* nastao je od sonate za dva glasovira koja je postupno prerasla u simfoniju, a tek potom u *Koncert za glasovir i orkestar*. Zadržao je glazbeni materijal prvoga stavka, a ostala dva pisao je ponovo. O njegovoj unutarnjoj borbi s glazbenim materijalom, o neprestanoj težnji za vlastitim napretkom i što savršenijim oblikovanjem vlastitih glazbenih misli, svjedoči dvadesetak pisama koja je tijekom rada na *Koncertu* razmijenio s prijateljem Josephom Joachimom, tada ravnateljem Dvorskog orkestra u Hannoveru, koji mu je pomagao u orkestraciji.

Pretpostavlja se da je jedan od poticaja koji su utjecali na Brahmsovu odluku da sonatu pretvori u veliko djelo bila izvedba Beethovenove *Devete simfonije* koju je čuo u Kölnu u proljeće 1854. godine. Drugi važan utjecaj tijekom nastanka *Koncerta* ostvarili su Robert i Clara Schumann. On kao autoritet koji ga je iskreno podupirao, iako tada već u posljednjem, teškom životnom razdoblju koje je okončano smrću 1856., a ona kao nadahnuće, oštroumna sugovornica i vrsna pijanistica koja je znala procijeniti kvalitetu djela u nastajanju. Nastavljajući liniju razvoja usmjerenu Beethovenovim posljednjim, *Carskim koncertom*, Brahms je stvorio inovativno djelo koje sadržajem, opsegom i monumentalnošću nadmašuje prethodnike i redefinira norme te glazbene vrste. Bio je to najdulji glasovirski koncert do tada napisan. Izvedba traje gotovo 50 minuta, od čega gotovo polovicu čini prvi stavak, pa je to i danas jedan od najduljih repertoarnih koncerata. Djelo je bez sumnje virtuozno i briljantno, no to nije njegova glavna odrednica. U središtu pozornosti je drama koja nadilazi tradicionalni odnos solista i orkestra te zahtijeva simfonijski pristup, duboko prožimanje glasovira i orkestra. Unutar klasične trostavčnosti Brahms na nov način oblikuje sonatnu formu, polagani stavak i završni rondo, neprestano tražeći inovativna rješenja koja će iznenaditi slušatelje. Glasovir, primjerice, svoj nastup ne počinje monumentalnom prvom temom koju je u uvodu iznio orkestar, nego nježnom, tihom temom, čime Brahms već na početku na neki način definira bogatu paletu izričaja na kojoj stavak počiva – od robusne monumentalnosti do nježne introspekcije. Bogat harmonijski plan često donosi tonalitetnu nesigurnost, neočekivane napetosti i harmonijska rješenja. Ta simfonijska drama golemih razmjera u kojoj se glasovir i orkestar nadmeću za prevlast, iznoseći uvijek nove, kontrastne teme, smiruje se u drugom stavku. „Slikam tvoj nježni portret“ – rekao je Brahms Clari Schumann radeći na njemu. Stavak je obilježen potpuno drugačijim protokom glazbe i vremena, prizivajući duhovnost vokalnog umijeća starih majstora. Treći stavak počiva na neiscrpoj energiji glavne teme, na stalnom, prkosnom pokretu koji mjestimice prerasta u bravurozne pasaže. Cijeli je koncert ispunjen snažnom, duboko osobnom emotivnošću i pravi je kompendij najraznovrsnijih skladateljskih postupaka i novih ideja koje mladi Brahms znalački i samouvjerenno iznosi pred publiku. No nisu ga svi razumjeli. Koncert je

praizveden u Hannoveru 22. siječnja 1859. godine. Dvorskim orkestrom iz Hannovera dirigirao je Joseph Joachim, a skladatelj je svirao solističku dionicu. Djelo je primljeno hladno. Pet dana poslije Brahms ga je izveo u Leipzigu uz Gewandhaus orkestar; reakcije su također bile negativne. Treća izvedba, održana u Hamburgu 24. ožujka iste godine, primljena je s oduševljenjem. Godine 1861. Clara Schumann svirala je koncert pod Brahmsovim dirigentskim vodstvom uz Hamburšku filharmoniju. U svojoj dnevnik je zapisala: „Bila sam zasigurno najsretnija osoba u dvorani... radost me potpuno preplavila... no publika nije razumjela ništa, nije osjetila ništa, jer bi inače pokazala dužno poštovanje...“ Međutim, njezin se prethodni zapis, ostvaren još prije praizvedbe, tijekom prvih proba, pokazao proročkim: „Sve dobro ide. Gotovo cijelo djelo zvuči prekrasno, neki dijelovi mnogo ljepše nego što je i sam Johannes mogao očekivati.“

Organizator i nakladnik: Koncertna dvorana Vatroslava Lisinskog, Zagreb, Trg Stjepana Radića 4
 Za nakladnika: Dražen Sirišćević, ravnatelj
 Producentica: Lana Merkaš
 Urednica: Jelena Vuković
 Autorica teksta: Gordana Krpan
 Lektorica: Rosanda Tometić
 Oblikovanje i grafička priprema: Daniel Ilie
 Tisak: Stega tisak d.o.o., Zagreb
 Naklada: 570 primjeraka
 Cijena: 20 kuna
www.lisinski.hr

LISINSKI
SUBOTOM
UVIJEK
LISINSKI
NEPROCJENJIV DOŽIVLJAJ!
18/19

Subota, 6. 4. 2019.

KREMERATA BALTICA

GIDON KREMER, violina i umjetničko vodstvo

J. Haydn: Sedam posljednjih Kristovih riječi na križu, op. 51, Hob XX:1B
D. Šostakovič: Gudački kvartet u es-molu br. 15, op. 144

Vrhunsku glazbenu ponudu ovogodišnje sezone ciklusa *Lisinski subotom* obogatit će gostovanje jednoga od najvećih svjetskih orkestara – **Kremerate Baltice!** Za planetarni uspjeh ansambla najzaslužniji je njegov utemeljitelj, glasoviti violinist **Gidon Kremer**, dobitnik odlikovanja *Pour le Mérite* (2017.). Odlikovanje se od davne 1740. dodjeljuje istaknutim ličnostima s područja znanosti i umjetnosti. Kremer, učenik glasovitog Davida Ojstraha na Moskovskom konzervatoriju, pobjednik najvećih međunarodnih violinističkih natjecanja *Kraljice Elizabete*, *Paganini* i *Čajkovski*, posljednjih pet desetljeća postiže reputaciju jednoga od najoriginalnijih i najnedostižnijih umjetnika svoje generacije. Brojni suvreмени skladatelji (A. Schnittke, A. Pärt, G. Kancheli, S. Gubaidulina, V. Silvestrov, L. Nono, Ph. Glass, A. Piazzolla...) posvetili su mu svoje skladbe, a njegove su izvedbe zabilježene na više od stotinu nosača zvuka najvećih svjetskih diskografskih kuća (*Deutsche Grammophon*, *ECM*, *Teldec* i *Nonesuch*). Svoje umjetničke kreacije – a zagrebačka će publika imati prilike čuti Haydnovih *Sedam posljednjih Kristovih riječi na križu* te Šostakovičev posljednji *Gudački kvartet u es-molu op. 144* – Gidon Kremer stvara na violini *Guarneri del Gesù ex David* iz 1730. godine.

Mužek & Trio

Sve, samo ne opera!

Ponedjeljak, 8. travnja 2019.

KONCERTNA DVORANA CONCERT HALL

LISINSKI

NEPROCJENJIV DOŽIVLJAJ | INVALUABLE EXPERIENCE

*The Girl from Ipanema / Parlami d'amore Mariù / Smile
Sanjam te / Chittara Romana / Torna a Surriento
Tears in Heaven / Dicitencello vuie / Anema e core
El día que me quieras / Mattinata / La Danza
Fragile / Core 'ngrato / Por una Cabeza*

 otpbanka

 INA

AUTOWILL
Vaš OPEL partner

ZAGREB
moj grad

KONCERTNA DVORANA CONCERT HALL

LISINSKI

NEPROCENJIVIM DOŽIVLJAJ | INVALUABLE EXPERIENCE